

معیارهای ساخت نام در رمان های فانتزی کودکان بر مبنای نقد تکوینی

سپیده رجبی دهکردی^۱، اصغر رضاپوریان^۲، حجت الله ربیعی^۳

چکیده: فانتزی گونه‌ای ادبی، مبتنی بر تخیل است که در ادبیات کودکان جایگاه مهمی دارد. دنیای کودکان محل به کارگیری حواس پنج‌گانه است و خلق آثار تخیلی و وهمی قابل درک کودکان، امری تخصصی و پر اهمیت است. بسیاری از نویسندگان فانتزی به اقتباس و بازنویسی آثار کهن می‌پردازند و بسیاری از آنان دست به خلق آثاری بر اساس ادبیات کهن همچون شاهنامه فردوسی زده و نام شخصیت‌های فانتزی داستان خود را از همین آثار می‌گیرند. بعضی از نویسندگان، به تألیف داستان فانتزی پرداخته، اما برای نامگذاری شخصیت‌های فانتزی داستان خود حساسیت خاصی نشان نمی‌دهند و نام‌های پرکاربرد را انتخاب می‌کنند. اما از آنجا که داستان‌های فانتزی نیازمند جنبه نوآوری و هیجان هستند، روش نامگذاری خارق‌العاده شخصیت‌های فانتزی می‌تواند بر این جنبه بیفزاید. در نقد با رویکرد تکوینی، منتقد به عواملی همچون: تاریخ، محتوا و ساختار متن توجه می‌کند، با توجه به این رویکرد می‌توان معیارهای نامگذاری در رمان‌های فانتزی کودکان را بررسی کرد. این پژوهش با هدف کیفیت بخشی به خلق رمان و داستان‌های تألیفی فانتزی ایرانی برای کودکان انجام گرفته است و با پردازش کیفی و تحلیل محتوای آثار برگزیده جشنواره‌های کشوری با روش فیش برداری و نقد تکوینی به این نتیجه می‌رسد که اگرچه اسامی فانتزی در داستان‌های برگزیده کودکان در نگاه اول، بی‌معنا و مبتدی به نظر می‌رسند، اما قوانینی نظیر معناپذیری در حین هنجارگریزی، نقش‌پذیری و رعایت اصول دستور زبان در این نام‌گذاری‌ها، بر طبق قوانین فانتزی بوده و عواملی همچون تغییر دوره مکاتب ادبی و محدودیت بینامتنی در آنها تأثیر گذار است.

کلید واژه‌ها: اسامی فانتزی، رمان کودکان، نقد تکوینی، هنجارگریزی

^۱ - دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد ایران
sepidehraj1@gmail.com

^۲ - دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد ایران. (نویسنده مسئول)
rezaporian@iau.ac.ir

^۳ - استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد ایران.
h_r_baran@yahoo.com

۱-۱) مقدمه: در اکثر داستان‌های فانتزی کودکان معاصر، رویکرد نوگرایی مطابق با داستان‌های قدیمی دیده می‌شود. اولین نکته در پردازش موضوع فانتزی کودکان و نوجوانان تفکیک این دو گروه سنی از یکدیگر است. در رده‌بندی سنی کودکان، گروه «الف» و «ب» به سنین قبل از پیش دبستانی و سال‌های اول دبستان گفته می‌شود. گروه سنی «ج» از کودکان ده ساله شروع و به نوجوانان دوازده ساله ختم می‌شود (برای اطلاع بیشتر ← قزل ایاغ، ۱۳۹۲: صص ۱۸-۲). خلق آثار فانتزی برای کودکان به واسطه درک ابتدایی سال‌های اول زندگی، مقوله‌ای است که با احساس پنج گانه درک می‌شود «هماندپنداری حسی (دیداری، شنیداری، لامسه، بویایی و چشایی) به دلیل بدویت و سادگی خود بار عظیمی از وظیفه تصویر سازی در آثار کودکان، به ویژه آثار کودکان (قبل از دبستان و سال‌های اول دبستان) «گروه سنی الف و ب» را به دوش دارد» (سلاجقه، ۱۳۸۷: ۵۷). نویسندگان متبحر با تکیه بر ادبیات کهن سعی می‌کنند که برای نامگذاری شخصیت‌های داستان خود از نام‌های اعجاب انگیز و ابداعی استفاده کنند. این در صورتی است که بسیاری از نویسندگان برای داستان‌های جادویی و تخیلی خود از اسامی پر کاربرد استفاده کرده و به نام گذاری شخصیت‌ها توجه خاصی ندارند. استفاده از نام‌های عجیب و مهیج به جذابیت داستان می‌افزاید و داستان را با روحیه قدمت داستان‌های کهن درآمیخته و طرحی نو به وجود می‌آورد. از آنجا که هنجارگریزی و آشنایی زدایی عناصر مهم آثار تخیلی هستند، با توجه به ساختار علمی اسامی فانتزی کودکان، متوجه خواهیم شد که نویسنده آثار کودکان در انتخاب اسامی شخصیت‌های فانتزی با توجه به قوانین و اصول عمل کرده است، به گونه‌ای که اسامی جدید تازه خلق شده از زیبایی، روانی و معناپذیری بهره برده‌اند. در نقد تکوینی نویسنده به دنبال عوامل سازنده متن است، در واقع نقد تکوینی یکی از صورت‌های نقد ساختارگرایی است که به صورت و سیع به محتوای متن دقت می‌کند. در این رویکرد انواع نقد از قبیل نقد فرمالیستی، ساختارگرایی، تاریخی، جغرافیایی، اجتماعی و جنبه هنری به کار گرفته می‌شود. این نقد به دست لوسین گلدمن منتقد رومانیایی (۱۹۷۰-۱۹۱۳) که خود منتقد ساختارگرایی است، پایه‌گذاری شد. او معتقد بود ساختار متن، به دست مؤلف جمع آوری نشده بلکه آثار تولید شده در یک برهه زمانی در داستان یک جامعه مردمی شکل می‌گیرد و نویسنده هنرمند این اتفاقات را به شکل هنری بروز می‌دهد. «به نظر

گلدمن ارزش اثر ادبی در این است که نگرشی منسجم در مورد جهان ارائه دهد. به نظر او فرم از محتوا جدا نیست. اما اثر تنها با محتوا، ارزش نمی‌یابد. هنرمند نباید از واقعیت رونوشت بردارد، هنر منطقی درونی دارد که خاص خود او است. به گفته گلدمن اثر ادبی بیان جهان‌نگری است، بیان نوعی شیوه مشاهده و نوعی احساس جهانی انضمامی و متشکل از موجودات و اشیا است. (تایوگ نقل از گلدمن، ۱۴۰۲: ۳۶). برگردان اسامی خارجی و ساخت اسامی فانتزی در فن ترجمه انگلیسی به فارسی و عربی به فارسی دارای قوانین خاصی هستند و مترجمان از الگوهای خاصی همچون: الگوی ون کویلی، الگوی لیپهایم، الگوی دیویس و الگوی سارکا استفاده می‌کنند که قواعدی تقریباً مشترک همچون: انتقال مستقیم اسم از مبدأ، آوانویسی بخشی از ترجمه و بخشی از اسم واقعی، جایگزین اسمی خاص معادل نام در ترجمه، ترجمه نام و جایگزینی ترجمه و استفاده از تدابیر ساخت کلمه (ترکیب واژگانی) برای ترجمه پیروی می‌کنند. (کشاورز، ۱۴۰۰: ۱۸۷).

۱-۲) **بیان مسأله:** بعضی از نویسندگان در انتخاب نام شخصیت‌های داستان فانتزی، از نام‌های پرتکرار استفاده می‌کنند، این در صورتی است که در نمونه‌های کهن ایرانی و خارجی از اسامی ساختگی و ابداعی برای شخصیت‌های فانتزی استفاده شده است و فقط تعداد محدودی از نویسندگان ایرانی از این قاعده تبعیت می‌کنند. این پژوهش در نظر دارد معیارهای انتخاب نام‌های فانتزی در داستان‌های مطرح جشنواره‌های کشور ایران را بررسی کرده و قوانین به کار برده و علت استفاده آنها را به رشته تحریر درآورد.

۱-۳) **پیشینه:** در سال ۱۴۰۱، صادقی و دیگران در مقاله‌ای با نام «**کاربرد عناصر اساطیری در داستان‌های فانتزی کودکان دهه هشتاد**» به ویژگی‌های فانتزی در اساطیر ایرانی پرداخته‌اند و چهره یک اسطوره را بر اساس این ویژگی‌ها مورد نقد قرار داده‌اند. این پژوهش در مجله مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز، شماره اول، بهار و تابستان (ص ۱۳۲-۱۱۱) به چاپ رسیده است. پژوهش در معیار انتخاب اخلاقیات شخصیت‌های فانتزی در پژوهش پیش رو مورد توجه نویسندگان بوده است و پژوهش در معیار انتخاب اسامی خاص و غیر معمول فانتزی، کانون توجه پژوهش پیش رو است. در پژوهشی با نام «**نقد و بررسی اسامی خاص به فارسی در ادبیات فانتزی**» که توسط شانکی و دیگران در نشریه نقد ادبی، شماره ۱۵ پاییز ۱۴۰۱ در صفحات (۲۱۹-